

پاورقی

-
-
-

گروه‌های چپ در ایران (بخش دهم)

تشکیل گروه پویان -احمدزاده

مسعود احمدزاده پویان

در قسمت قبل به چگونگی شکل‌گیری حلقه مشهد اشاره به عنوان مؤسس این حلقه، مطالبی ارائه کردیم. «امیرپرویز پویان» پس از ورود به دانشکده علوم اجتماعی، کوشید با فراگیری زبان انگلیسی، به مطالعه آثار مارکسیستی به این زبان، بپردازد. او توانست به عنوان مترجم، برای خود شغلی در مجله «خوشه» به سردبیری «احمد شالمو» دست و پا کند. «حسن پویان»، برادر «امیرپرویز»، در کتاب «یاد ایام، بر همین اساس، حدس می‌زند که احتمالاً «امیرپرویز پویان» یا «شالمو» ارتباط و دوستی تنگاتنگی داشته‌است. «پویان» فردی پر جنب و جوش، خوش‌بین و پر حرف بود و به دلیل اطلاعاتش از مارکسیسم، خیلی زود می‌توانست به‌متکلم و حده جلسات دانشجویی تبدیل شود. «کاظم سلاحی» از اعضای اولیه گروه «پویان»، درباره توانایی‌های او، در اوراق بازجویی خود می‌نویسد: «او[پویان] هر روز ساعت ۹ صبح به تریای دانشکده فنی می‌رفت و به بحث درباره مسائل مارکسیستی می‌پرداخت. به خاطر تسلطش بر مبانی مارکسیسم و موضوعات سیاسی، اطرافیان را جذب می‌کرد و تقریباً محور همه بحث‌ها بود و تقریباً همه او را به استادی خود قبول داشتند.» بی‌تردید، اطلاعات «پویان» از مبانی تفکر مارکسیستی بسیار بالاتر از دانشجویان هم‌دوره‌اش بود. این موضوع باعث شد او در تشکیل گروه، نقشی کلیدی و محوری را بازی کند و بتواند با استفاده از ویژگی‌های شخصی خود، افرادی را جذب گروه کند که «مسعود احمدزاده» نیز، یکی از آنها بود.

■ مسعود احمدزاده کیست؟

«مسعود احمدزاده» مانند «پویان» اهل مشهد بود. او در سال ۱۳۲۵ ه‍.ش در این شهر به دنیا آمد. با این که پدرش از فعالان سیاسی مشهد بود، اما «مسعود» که فردی در شرت‌گرا بود، تمایلی به شرکت در فعالیت‌های اجتماعی نداشت. «محمود نادر ی» در کتاب «چریک‌های فدایی خلق»

می‌نویسد: «احمدزاده اگر چه گیگاه در جلسات کانون

نشر حقایق اسلامی حضور می‌یافت، ولی این حضور، به منزله مذهبی بودن او نبود. زیرا به قول خودش، «هیچ‌گاه یک مذهبی جدی» نبود. به همین دلیل، زمانی که در سال ۱۳۴۳ برای تحصیل در رشته ریاضی به تهران رفت، خیلی‌زود با افرادی مانند «امیرپرویز پویان» دوست شد و ارتباط برقرار کرد. این ارتباط مقدمه آشنایی «احمدزاده» با مارکسیسم و کنار گذاشتن همان مختصر اعتقادات مذهبی بود. او در بازجویی‌هایش می‌نویسد: «مطالعه من در دوران دانشکده، گذشته از رمان‌هایی مانند لیه تیغ و خرمگس و یا نمایشنامه‌های سارتر و غیره، از ریاضی که در آن وقت شدیداً به آن عشق می‌ورزیدم به فلسفه و منطق ریاضی کشانده شد. این مطالعات هم به زبان فارسی و هم به زبان انگلیسی صورت می‌گرفت. در نتیجه مطالعات فلسفی‌ام، اصول اساسی مذهب مورد تردید قرار گرفتند و به طور کلی در این زمان، به فلسفه‌های ماتریالیستی گرایش داشتم.» «امیرپرویز پویان» که در این زمان با «احمدزاده» ارتباط دوستانه عمیقی پیدا کرده بود، آثار مارکسیستی را در اختیار او قرار می‌داد.

جواد نوائیان رودسری

info@khorasannews.com

«حاجبعلی رزم‌آرا» یکی از مرزومزترین عوامل رژیم پهلوی بود؛ نظامی سیاستمداری که زندگی‌اش، حاشیه‌های فراوانی داشت. افزون بر این، دربارۀ ترور و قتل او نیز، اماو اگرهای فراوانی وجود دارد. «رزم‌آرا» افسری تحصیل کرده بود و هوش نظامی بالایی داشت. او در سال ۱۲۸۰ هجری شمسی، در تهران متولد شد. پدر رزم‌آرا، رئیس مدرسه نظام بود. او تحصیلات ابتدایی را در مدرسه فرانسوی آلیانسی طی کرد و سپس، وارد مدرسه نظام شد. رزم‌آرا پس از پایان تحصیلات، به نیروی نظامی قزاق پیوست و در همین کسوت بود که در عملیات سرکوب‌نهیض جنگل‌زیر نظر رضاخان میرنچش شرکت کردوزیرکی و استعداد خود را به‌ا نشان داد. پس از رسیدن رضاخان به سلطنت، رزم‌آرا برای گذراندن دوره آموزش کلاسیک نظامی، به فرانسه فرستاده شد و دوره دانشکده نظامی معروف «سن سیر» را طی کرد. او در سال ۱۳۰۸، با درجه سرهنگ دومی به ارتش پیوست و تا سال ۱۳۱۴ که به تهران فراختانۀ شد تا در دانشگاه جنگ تدریس کند، فرماندهی هنگ کرمانشاه و تیپ مستقل لرستان را بر عهده داشت. رزم‌آرا در سال ۱۳۱۶، اداره جغرافیایی ارتش را تأسیس کرد و خود به ریاست آن منصوب شد. وی در این مسئولیت، از خود کاردانی فراوانی نشان داد. بی‌تردید، مجموعه ۱۸ جلدی جغرافیای نظامی او، یکی از شاهکارها در این زمینه محسوب می‌شود. «محمود طلوعی» در کتاب «بازیگران عصرپهلوی» می‌نویسد: «رزم‌آرا از جمله افسرانی بود که در روزهای بحرانی اوایل شهریور ۱۳۲۰ برای مشورت درباره واکنش ارتش ایران در برابر تجاوز نیروهای روس و انگلیس به شورای عالی جنگ فراخوانده شد و در حالی که افسران دیگر با درجه سر لشکری و سوابقی به مراتب بیشتراز او، برای خوشایند رضا شاه، از لزوم مقاومت در برابر مهاجمان سخن می‌گفتند، با استناد به آمار و اطلاعات دقیقی که در اختیار داشت، گفت که ارتش ایران بیش از چند روز با حداکثر یک هفته، نمی‌تواند در برابر نیروهای روس، مقاومت کندو صلاح‌تر ترک‌مخاصمه، پیش از انهدام کامل ارتش ایران است.»

■ بازنشستگی پیش از موعد!

رزم‌آرا، با چنین ویژگی‌هایی، خیلی زود مدارج نظامی را طی کرد. او، پس از شهریور ۱۳۲۰ و ستوور ضا شاه، به دلیل انتظام‌بخشیدن به وضعیت آشفته لشکر یک مرکز، با درجه سپهبدی به ریاست ستاد ارتش منصوب شد. رزم‌آرا مدتی بعد، به ریاست دانشکده افسری رسید و با ارتقا به درجه سر لشکری، دوبار، به ریاست ستاد ارتش منصوب شد. با این حال، به دلایلی که دقیقاً معلوم نیست، یک‌سال پس از رسیدن به مقام ریاست ستاد ارتش، شاه او را معزول کرد و سر لشکر ارفع جای او را گرفت. ارفع که بازرم‌آرا اخصومت بازپرنه داشت، وی را در سال ۱۳۲۳، در ۴۳ سالگی، بازنشسته کرد. دو سال بعد، قوام السلطنه که در آن زمان نخست‌وزیر بود، به توصیه «مظفر فیروز»، از شاه، ااعده به خدمت رزم‌آرا را درخواست کرد. بازگشت وی به ارتش، مصادف با غائله حزب دموکرات آذربایجان بود. با این‌وجود، شاه چندان رغبتی به بازگشت رزم‌آرا نداشت. «صادق‌س» طی مقاله‌ای پژوهشی در شماره ژانویه سال ۱۹۹۳ مجله آمریکایی «بررسی‌های خاور میانه» (Middle Eastern Studies)، به این موضوع اشاره می‌کند و می‌نویسد: «احمد قوام، نخست‌وزیر ایران هنگام بکار آذربایجان … رزم‌آرا را به فرماندهی تیپ کردستان منصوب کرد. شاه‌ها، اعدابه موفقیت و محبوبیت فرماندهان نظامی حسادت می‌ورزید، به این انتصاب، اعتراض کرد و رزم‌آرا را خائن و کمی بهتر از عوامل شوروی نامید.» اما رزم‌آرا توانست خیلی‌زود نظر

آخرین عکس رزم‌آرا، یک‌روز پیش از مرگش، در مهمانی وزارت کار

روایتی از اوج و افول رزم‌آرا، نخست‌وزیر رژیم پهلوی

فرجام‌جابه‌طلبی

مطلوب خود می‌دانستند، اما او برای حفظ قدرت شش، خود را به برقراری رابطه با آمریکا و انگلیس محدود نمی‌کرد و خواستار ارتباط با شوروی هم بود. «رضاقدرس» درباره این جمع‌اضداد در رویکردهای سیاسی رزم‌آرا، می‌نویسد: «در حالی که آمریکا می‌خواست ایران مانعی در برابر شوروی باشد، بریتانیا خواسته مرم دیگری از ایران داشت. آنها تلاش می‌کردند قرار داد الحاقی را در مجلس ایران به تصویب برسانند. هدف این قرار داد… جلوگیری از ملی شدن نفت ایران بود… آنها رزم‌آرا را شخصیتی قاطع و مصمم می‌دانستند که قادر است موجبات تصویب قرار داد را فراهم بر می‌داشت. با وجود انتشار این شایعه که رزم‌آرا وابسته به آمریکایی‌ها بوده‌است، اظهارات انگلیسی‌او و بیش از تمایلات آمریکایی‌اش بود. رزم‌آرا برای آن که نظر شوروی را جلب کند، تصویربرداری نظامی آمریکا از مناطق شمالی ایران را ممنوع کرد و محدودیت‌هایی برای مسافرت‌های دیپلماتیک آمریکایی‌ها به ایران، به وجود آورد.» باری روبین، «نویسنده پژوهشگر معروف آمریکایی در کتاب «جنگ قدرت‌ها در ایران»، می‌نویسد: «[رزم‌آرا] از ادامه مذاکره با آمریکایی‌ها برای دریافت وام خودداری کرد. یک گزارش رسمی سفارت آمریکا در ایران، در این تاریخ، تأکید می‌کند که روابط آمریکا با ایران، به پایین‌ترین سطح خود پس از جنگ جهانی دوم رسیده‌است.» با این حال، رویکرد رزم‌آرا به گونه‌ای نبود که حمایت آمریکایی‌ها را به‌طور کامل از دست بدهد. او پس از رسیدن به مقام نخست‌وزیری، کوشید با «دکتر مصدق» نیز ارتباط برقرار کند، اما موفق به این کار نشد. رزم‌آرا تمام قدرت خود را صرف تصویب قرار داد الحاقی کرد. به‌ادعای «مصطفی‌فاتح» در کتاب «پنجاه سال نفت ایران»، رزم‌آرا با انگلیسی‌ها توافق کرده بود که برای جلوگیری از واکنش‌های احتمالی ناشی از تصویب قرار داد

■ جمع‌اضداد

جاه‌طلبی بیش از حد رزم‌آرا، برای اطرافیان او و به ویژه شاه، نگران‌کننده بود. او با تمام جناح‌های سیاسی زدوبند داشت؛ با سفارتخانه‌های خارجی ارتباط برقرار می‌کرد و رفتار دوگانه‌اش در برخی امور، شک‌همه را برمی‌انگیخت. رزم‌آرا می‌کوشید به هر کانونی که برای آن قدرتی متصور بود، درگیران کند. ارتباطات او با حزب توده و به ویژه فرار سران این حزب از زندان، در دوران نخست‌وزیری رزم‌آرا، او را در مظان اتهامات فراوانی قرار داد، هر چند که گریختن توده‌ای‌ها از زندان، چندان به سود رزم‌آرا و دولتش نبود. رویکرد رزم‌آرا به گونه‌ای بود که انگلیسی‌ها او را فردی می‌دانستند که می‌تواند زیاده‌خواهی آنها را در صنعت نفت ایران تضمین کند. آمریکایی‌ها نیز رزم‌آرا را عنصر

عبدالحسین هژیر

(۱۳۲۸–۱۲۸۱ ه‍.ش)

فرزندوثوق خلوت‌واز نخست‌وزیران و سیاستمداران دور پهلوی بود. او توانست باز و بند و نزدیک شدن به دربار، به سرعت مدارج ترقی را طی کند. هژیر مجری دسورات اشرف پهلوی بود و با حمایت او وزیر دربار شد. او به دلیل تلاش برای تحقق اهداف انگلیسی‌ها در صنعت نفت، توسط حسین امامی از اعضای فدائیان اسلام، مآدام انقلابی شد.

تا او را دستگیر کنند، ولی بلافاصله دومین و سومین تیر را، در حالی که رزم‌آرا در شرف افتادن بود، به کتف و شکم او خالی کرد و رزم‌آرا نزدیک حوض بزرگ مسجد سلطانی بر زمین افتاد. «بر اساس این روایت، رزم‌آرا به دلیل مخالفت با خواست ملت برای ملی شدن صنعت نفت تلاش برای تأمین خواسته‌های اجاب، توسط «فدائیان اسلام» اعدام شد. دلیلی که باعث عمومیت یافتن این روایت شد، افزون بر اعتراف صریح «خلیل طهماسبی» مصوبه مجلس شورای ملی دوره هفدهم، در تاریخ ۱۶ مردادماه سال ۱۳۳۱ بود. بر اساس این مصوبه که «شمس قنات‌آبادی» آن را به صورت ماده واحده و با قید «سه فوریت»، به مجلس تقدیم کرد، «چون خیانت حاجبعلی رزم‌آرا، بر ملت ایران ثابت گردیده، هر گاه قاتل او استاد خلیل طهماسبی باشد، به موجب این قانون مورد عفو قرار می‌گیرد و آزاد می‌شود.» البته، این ماده واحده، در ۱۰ دی‌ماه سال ۱۳۳۴ لغو شد و «خلیل طهماسبی» نیز به شهادت رسید، اما تصویب این قانون، نقش مهمی در تأیید روایت نخست داشت. روایت دوم، روایتی است که افرادی مانند «محمود طلوعی»، در آثار خود به طرح و دفاع از آن پرداخته‌اند. «طلوعی» در کتاب خود، «بازیگران عصر پهلوی»، به نقل از «غلامرضا مصور رحمانی» می‌نویسد: «یکی از گروهبان‌های ارتش در لباس غیرنظامی، مأموران انجام کار شد که همراه با علم، وزیر کار، پشت سر رزم‌آرا حرکت کند. او مأمور بود همین که طهماسبی مباردت به تیراندازی کرد، با گلوله کُلت، رزم‌آرا را مورد اصابت قرار دهد و بکشد. این طرح دقیقاً به موقع اجرا گذاشته شد و رزم‌آرا که به اصرار راهمبایی علم انتشار این خبر به حیثیت رزم‌آرا، بلافاصله پس از بلند شدن صدای گلوله طهماسبی، به دست آن گروهبان کشته شد.» طرفداران این روایت معتقدند که مسئول اصلی ترور رزم‌آرا، شاه بوده‌است. به عقیده این افراد، شاه به واسطه برخی عوامل نفوذی خود، از نقشه ترور رزم‌آرا مطلع شده بود. اما از آنجا که می‌تسید رزم‌آرا از این ترور جان سالم به ببرد و آن وقت به پنهان‌سوء قصد، همهو از جمله خود او را محدود کند و به حاشیه براند، به علم دستور داد تا فردی را برای تمام مرگ کنار به مسجد سلطانی ببرد. این فرد که در روایت دوم، یک گروهبان ارتش است، مأمور بود در صورت ناموفق بودن ترور، رزم‌آرا را هدف قرار دهد. با این حال، به نظر می‌رسد، هر دو روایت وجهاتی مقرون به صحت هستند. صرف‌نظر از چگونگی وقوع ماجرا، موضوعی که باید در بررسی ماجرای ترور رزم‌آرا همواره مد نظر قرار گیرد، فداکاری و از جان گذشتگی اعضای «فدائیان اسلام» برای تحقق خواست

ملت و هموار شدن مسیر ملی شدن صنعت نفت، پس از مرگ رزم‌آرا است؛ امری که وقوع آن، تحولات فراوانی را در پی داشت و پیروزی ملت را رقم زد.

رزم‌آرا در کنار سید ضیاءالدین طباطبایی

رزم‌آرا در کنار سید ضیاءالدین طباطبایی

جناب آقای مادی‌نژاد

انتخاب شایسته جنابعالی به عنوان **نماینده مردم قوچان و فاروج در مجلس شورای اسلامی**
برای بار دیگر، نشان دهنده شعور سیاسی و درایت مردم عزیز و مایه مباهات است.
ایشان زاده و بانو- سیمه، شقایق

جناب آقای دکتر محمد رضا امیرخانی

انتخاب شایسته جناب‌عالی را به نمایندگی مجلس شورای اسلامی که نشان از مدیریت خلاقانه شما می‌باشد از طرف خود و به نمایندگی جراحان بیمارستان بنت‌الهدی تبریک عرض می‌نمایم، امیدوارم همچون گذشته در اعتلای ایران عزیز پیشگام باشید.
دکتر رضا مهدوی

جراح کلیه و نماینده منتخب جراحان بیمارستان بنت‌الهدی
۰۵۲-۹۲۵۰/۰۶۲۰

جناب آقای دکتر محمد رضا امیرخانی

عضو محترم هیئت موسس
موسسه آموزش عالی اسرار
کسب رأی اعتماد مردم شریف فردوس، طبس، سرایان و بشرویه، نشان از توانمندی علمی و حسن سابقه جنابعالی در خانه ملت است.
توفیق روزافزون شما را در خدمت به کشور آرزومندیم.

هیئت موسس و هیئت رئیسه
موسسه آموزش عالی
اسرار مشهد
۰۳۴-۹۲۵۰/۰۶۲۰

جناب آقای دکتر امیرخانی

کسب رای اعتماد شهرستان های فردوس، طبس، بشرویه و سرایان
را که نشان از درایت و حسن سابقه جنابعالی دارد تبریک عرض می‌نماییم.

مهندس سیدعلی اکبر حسینیان
مهندس امیررضا حسینیان
دکتر سهیل قره
۰۶۶۲-۹۲۹۹۹۶۲/۰۶

جناب آقای دکتر سهیل قره

با کمال مسرت ارتقای علمی جنابعالی را به

مرتبه دانشجویی
تبریک عرض نموده و تداوم موفقیت‌های علمی شما را در کسب درجات علمی بالاتر از خداوند متعال خواستاریم.
مهندس سید علی اکبر حسینیان
مهندس امیررضا حسینیان
۰۹-۹۲۹۹۹۶۲/۰۶

جناب آقای مادی‌نژاد

انتخاب شایسته و به حق جنابعالی به عنوان **نماینده قوچان و فاروج در مجلس شورای اسلامی**
را با آرای آگاهانه مردم فهیم و شریف این دیار صمیمانه تبریک گفته، و توفیق روزافزونتان را آرزومندیم.
ساری زاده- دلاوران - زارعی - کشمیری داوودی - ناصر محمودی
۰۳۵-۹۲۹۹۹۲۸/۰۶

جناب آقای مهندس حمیدبنایی

انتخاب بجا و شایسته جنابعالی را به عنوان

نماینده محترم مردم

شهرستان های گناباد و بجستان

در دهمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی صمیمانه تبریک عرض نموده و دوام توفیقات شما را در سنگر خدمت به مردم از درگاه حضرت سبحان خواستاریم .

مجمع کار خانات سنگ و معادن دوستدار